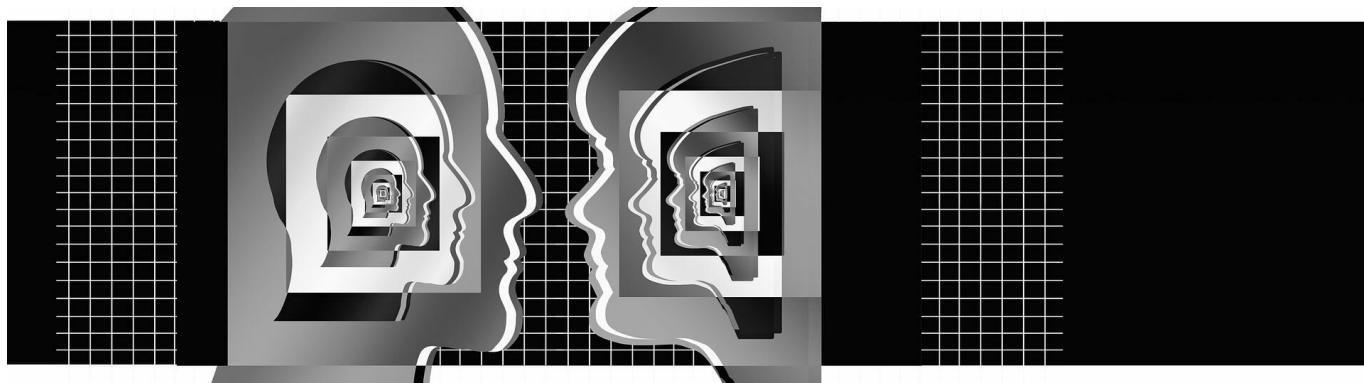

Kryzys kultury europejskiej i perspektywy jego przezwyciężania

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- *Kryzys nauk europejskich*, [w:] Husserl Edmund, *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentalsa*, tłum. S. Walczewska.
- Husserl Edmund, *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentalsa*, tłum. S. Walczewska.

Kryzys kultury europejskiej i perspektywy jego przezwyciężania

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Co Edmund Husserl nazywał „kryzysem kultury europejskiej”? Przede wszystkim fakt, że współczesna mu ludzkość przestała robić to, co próbował robić Kant, czyli obejmować racjonalnym namysłem całość ludzkiego doświadczenia, wraz z ideami, faktami psychicznymi i innymi, mniej „dotykalnymi” zjawiskami, które człowiek jest w stanie pochwycić. Zamiast tego ludzki rozum zaczął zajmować się wyłącznie twardymi „faktami”, co zubożyło jego refleksję i osłabiło prawdziwy racjonalizm. Husserl postulował powrót do fundamentalnych pytań o sens ludzkiego istnienia.

Twoje cele

- Poznasz pogląd Husserla na temat przyczyn kryzysu kultury europejskiej.
- Zbadasz, w jaki sposób Husserl połączył zaistnienie kryzysu kultury europejskiej z wydarzeniami I wojny światowej.
- Ocenisz czy współczesna nam kultura europejska jest ogarnięta znużeniem.

Przeczytaj

Edmund Husserl i fenomenologia

Fenomenologia to XX-wieczny kierunek filozoficzny zapoczątkowany przez Edmunda Husserla. Głównym założeniem fenomenologii jest postulat zawieszenia przekonań (tzw. redukcja fenomenologiczna, *epoché* dotyczących świata i poznającego podmiotu. Daje to możliwość analizy przedmiotu takim, jakim się on jawi (gr. *phainómenon* – zjawisko, to, co się jawi). Ważną rolę odgrywa w fenomenologii pojęcie **intencjonalności**. Intencją nazywana jest relacja łącząca umysł poznający z przedmiotem poznawanym.

Kryzys kultury europejskiej i perspektywy jego przezwyciężenia

Kiedy Edmund Husserl formułował tezę o kryzysie kultury europejskiej, w filozofii dominował pozytywistyczny **empiryzm**, który odrzucał **metafizykę**, uznając świat za jednorodny, materialny, a doświadczenie – za warunek naukowości. W duchu **naturalizmu** tłumaczono wszelkie zjawiska prawami przyrody, sprowadzając je do materii, wykluczając natomiast sferę duchowości. Metody badawcze nauk matematyczno-przyrodniczych stały się wzorcem dla innych dziedzin wiedzy. Zarazem krytykowano **psychologizm** jako pozbawiony podstaw empirycznych i niewolny od subiektywności sądów.

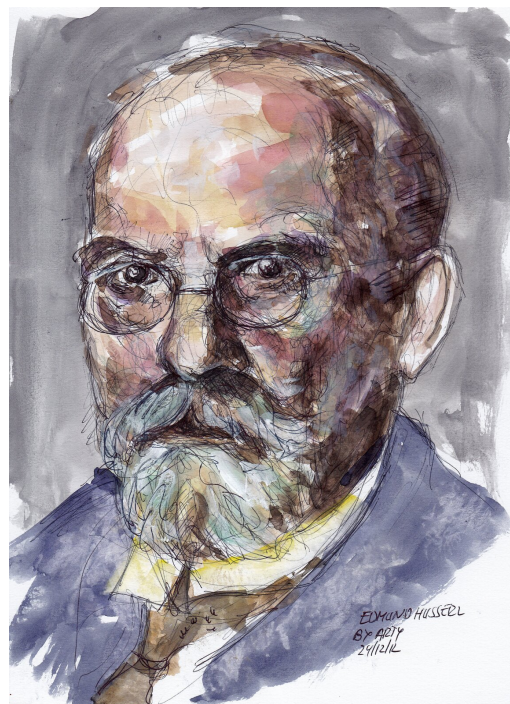
Empiryzm poznawczy wyrasta z postulatu oparcia się na faktach empirycznych jako na czymś całkowicie pewnym. Redukowanie całej naszej wiedzy do wiedzy o takich faktach usuwa, zdaniem Husserla, poza zakres zainteresowania racjonalnego namysłu sferę faktów psychicznych – idei, norm moralnych i sensów, a więc tego, co dla człowieka życiowo doniosłe. Był to dla Husserla dowód kryzysu racjonalności.

Na diagnozę kryzysu kultury europejskiej miały wpływ doświadczenia I wojny światowej, która udowodniła, że zdobycze wiedzy i nauki mogą służyć nie tylko wzniosłym celom. Postęp technologiczny – owoc nauk – w rękach władzy okazał się bardzo niebezpieczny.

((Edmund Husserl

***Kryzys nauk
europejskich i
fenomenologia
transcendentalna***

Nauki o samych tylko faktach sprowadzają człowieka do samego tylko faktu. Zmiana powszechnej oceny nauki była nieunikniona szczególnie po wojnie¹ i, jak wiemy, wśród młodszych pokoleń przerodziła się z czasem wręcz we wrogość. Pośród trudów i potrzeb naszego życia – słyszymy – nauka nie ma nam nic do powiedzenia. Wyklucza zasadniczo te właśnie pytania, które dla ludzi, poddanych w naszych nieszczęsnych czasach brzemieniu w skutki przewrotom, są pytaniami palącymi, pytaniami o sens lub bezsens całego ludzkiego życia.

Edmund Husserl (1859–1938) – niemiecki filozof, twórca nowoczesnej fenomenologii. W obszarze jego zainteresowań znajdowały się również matematyka i logika.

Źródło: Arturo Espinosa, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Źródło: Edmund Husserl, *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentna*, tłum. S. Walczewska.

Uszczegółowienie nauk i ich rozproszenie, brak wspólnej i doniosłej duchowo perspektywy, ograniczenie się do badania faktów i w końcu atomizacja – to główne objawy kryzysu nauki i kultury jednocześnie. Przez **atomizację** Husserl rozumie okoliczność, że nauki przyrodnicze, nauki naturalistyczne próbują sprowadzić wszystko do najprostszych, rozumianych atomistycznie danych. Z tych danych wyprowadza się następnie drogą indukcji i **asocjacji** ogólne wnioski. Praktyka taka prowadzi, zdaniem Husserla, do **sceptycyzmu** i **relatywizmu**. Do sceptycyzmu dlatego, że nie da się ze zbioru atomistycznie rozumianych faktów zbudować jednolitego obrazu świata – nasze wnioski zawsze pozostaną tylko naszymi uogólnieniami, hipotezami (boleśnie uświadomił to sobie **Hume**, sam wykazujący sceptyczne wnioski, wynikające z empirycznych założeń). Do relatywizmu prowadzi taka praktyka przede wszystkim w wymiarze duchowym: wartości i ideały okazują się tylko kwestią interpretacji faktów.

Istotą europejskości jest tymczasem rozum poszukujący jednej wspólnej prawdy, która obejmuje to, co duchowe, i to, co faktyczne (empiryczne, namacalne) w jednej syntezie. W taką jedną prawdę współczesny człowiek zwątpił – jego racjonalizm stał się, zdaniem Husserla, „zabłąkany” i rozproszony. W efekcie kulturę europejską ogarnia „znużenie”, bo nie ma już ideałów, które mobilizowałyby nas do wspólnego wysiłku.

Nadzieja na przezwyciężenie kryzysu leży w filozofii, która odzyska wiarygodność jako królowa nauk, która stworzy podwaliny pod prawdę, obejmującą zarówno fakty, jak i idee, i podejmie odwieczne wyzwania.

Myśl Husserla doczekała się kontynuatorów. Wywarła silny wpływ na takich filozofów, jak Martin Heidegger (uczeń Husserla), Jean-Paul Sartre czy Roman Ingarden.

Dlaczego, zdaniem Husserla, kulturę europejską ogarnia znużenie? W jaki sposób chce on przezwyciężyć ten stan?

Słownik

asocjacja

(łac. *associatio* – połączenie) proces skojarzenia dwóch zjawisk psychicznych w ten sposób, że pojawienie się jednego wywołuje wystąpienie drugiego

atomizacja

(fr. *atomisation* – rozkład na małe cząsteczki, rozpylanie) przesadna, drobiazgowa analiza (definicja na podstawie słownika PWN)

doświadczenia źródłowe

źródło oznacza, że należy poszukiwać takich doświadczeń, z których wywodzą się wszystkie inne; badamy to, co dane naocznie, co można uchwycić bezpośrednio i co jest przed wszelkim stanowiskiem; jeżeli do jakiegoś przedmiotu mamy dostęp poprzez pamięć lub poprzez spostrzeżenie, wybieramy drugą metodę, bo jest ona bardziej źródłowa, pozwala uchwycić przedmiot bardziej bezpośrednio

empiryzm

(gr. *émpeiros* – doświadczony) pogląd, według którego zasadniczą rolę w poznaniu odgrywa doświadczenie

(definicja na podstawie słownika PWN)

epoché

(gr.) zawieszenie przekonań dotyczących sposobu istnienia świata, jego przedmiotów oraz podmiotu poznającego; termin wywodzący się ze starożytnego sceptycyzmu, w fenomenologii jedna z podstawowych metod badawczych

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – zjawisko, *lógos* – nauka) XX-wieczny kierunek filozoficzny, którego inicjatorem był E. Husserl; fenomenologia postulowała bezpośrednie, wyzwolone od

z góry przyjętych sądów i przekonań, doświadczanie rzeczy, które miało umożliwić dotarcie do jej istoty; zob. hasła: *epoché*, *intencjonalność*

intencjonalność

(łac. *intentionalis* – zamierzony) w fenomenologii: czynność umysłu poznającego, który w akcie poznawczym nadaje sens przedmiotowi poznania; intencja jest relacją łączącą podmiot poznający z przedmiotem

metafizyka

(gr. *tá metá tá physiká* – to, co jest po fizyce) dyscyplina filozoficzna, wywodząca się ze starożytnej Grecji, której przedmiotem są własności ogólnie rozumianego bytu; źródłem nazwy stał się tytuł *Metafizyka*, nadany przez Andronikosa z Rodos księgom Arystotelesa poświęconym nauce o pierwszych zasadach bytu

naturalizm

(fr. *naturalisme*, od łac. *natura* – natura) pogląd w filozofii, zgodnie z którym istnieje tylko rzeczywistość materialna, nie istnieje natomiast żaden świat ponadzmysłowy/niematerialny; wszystkie zjawiska da się wg naturalizmu wyjaśnić prawami przyrody

psychologizm

(gr. *psyche* – dusza, życie) pogląd, którego zwolennicy przypisują największe znaczenie czynnikom psychologicznym

relatywizm

(łac. *relativus* – względność) pogląd filozoficzny, według którego wartości poznawcze, etyczne i estetyczne oraz związane z nimi normy i oceny mają charakter względny (definicja na podstawie słownika PWN)

sceptycyzm

(gr. *skeptikos* – wątpiący, krytykujący) stanowisko filozoficzne odrzucające możliwość uzyskania wiedzy wiarygodnej i ostatecznie uzasadnionej (definicja na podstawie słownika PWN)

Polecenie 1

Odpowiedz na pytanie, czy nauki szczegółowe mogą się obyć bez metafizyki? Uzasadnij odpowiedź, przytaczając argumenty Edmunda Husserla z powyższego tekstu.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Pd7II0IPi>

Edmund Husserl

Kryzys nauk europejskich

Uzasadnienie autonomii ludzkości europejskiej przez nową koncepcję idei filozofii w epoce odrodzenia

Współczesne pozytywistyczne pojęcie nauki jest zatem, ujmując rzecz historycznie, pojęciem szczątkowym. Porzuca ono wszystkie te pytania, które zaliczane były raz do węższego, raz do szerszego pojęcia metafizyki, wśród nich owe nazwane niejasno „pytaniami najwyższymi i ostatecznymi”. Gdy je dokładnie rozpatrzyć, okazuje się, że tak jak wszystkie wyłączone pytania, posiadają one swą nierozzerwalną jedność w tym, że zawierają one w sobie (wprost lub w sposób implikowany przez swój sens) zagadnienia rozumu, rozumu w jego wszystkich szczegółowych postaciach. W sposób wyraźny są one tematem w dyscyplinach dotyczących poznania (to znaczy poznania prawdziwego i rzetelnego, poznania rozumowego), prawdziwego i rzetelnego wartościowania (autentyczne wartości jako wartości rozumu), etycznego działania (prawdziwie dobre działanie, działanie na podstawie praktycznego rozumu); rozum przy tym jest podstawą dla „absolutnych”, „wiecznych”, „ponadczasowych”, „koniecznie” ważnych idei i ideałów. Jeśli człowiek staje się zagadnieniem „metafizycznym”, zagadnieniem specyficznie filozoficznym, wówczas ulega problematyzacji on jako istota rozumna oraz jego historia, wówczas chodzi o „sens”, o rozum w historii. Problem Boga zawiera w sobie oczywiście problem „absolutnego” rozumu jako teleologicznego źródła wszelkiego rozumu w świecie, jako „sensu” świata. Pytanie o nieśmiertelność jest oczywiście także pytaniem rozumu w nie mniejszym

stopniu niż pytanie o wolność. Wszystkie te w szerokim sensie „metafizyczne” pytania, pytania specyficznie filozoficzne, ale obecne też w mowie potocznej, wykraczają poza świat rozumiany jako uniwersum samych tylko faktów. Wykraczają jako pytania mające na uwadze ideę rozumu, a wobec pytań dotyczących faktów, które także w porządku pytania leżą poniżej nich, aspirujące do większej doniosłości (*Dignität*). Pozytywizm, że tak powiem, ucina głowę filozofii. Już w starożytnej idei filozofii, która swą jedność opiera na nierozdzielnej jedności samego bytu, współdomniemany był sensowny porządek bytu, a stąd i jego zagadnień. Stosownie do tego przyznano metafizyce, nauce dotyczącej pytań najwyższych i ostatecznych, godność królowej nauk, której duch wyznaczał dopiero ostateczny sens wszystkim innym naukom, wszystkim rodzajom poznania. Odnawiająca się filozofia przejęła także i to, wierzyła nawet, że odkryła prawdziwą uniwersalną metodę, poprzez którą musi się dać zbudować taka systematyczna i kulminująca w metafizyce filozofia, i to jako prawdziwa *philosophia perennis*.

Fiasko początkowo dobrze rozwijającej się nowej nauki i jego niewyjaśniony motyw, jeśli nowa ludzkość, uszczęśliwiona i ożywiona owym wzniosłym duchem, nie wytrwała, stać się to mogło tylko dlatego, że utraciła ową pobudzającą wiarę w uniwersalną filozofię nowego typu i w doniosłość nowej metody. I tak rzeczywiście było. Okazało się, że ta metoda mogła owocować niepowątpiewalnymi sukcesami jedynie w naukach pozytywnych. Inaczej w metafizyce wzgl. w zakresie problemów w szczególnym sensie filozoficznych, aczkolwiek i tutaj nie brakowało pełnych nadziei, na pozór dobrze zapowiadających się prób. Uniwersalna filozofia, w której te problemy — w sposób dość niejasny — powiązane były z naukami o faktach, przyjęła postać filozofii systemowych, które co prawda robiły wrażenie, lecz niestety nie dawały się między sobą uzgodnić i jedynie następowały jedna po drugiej. Jeśli jeszcze w XVIII wieku można było mieć przekonanie, że dojdzie się do ich uzgodnienia, do budowli niedającej się zachwiać przez żadną krytykę, rosnącej jako teoria z pokolenia na pokolenie, tak jak to się wśród powszechnego podziwu działo w wypadku nauk pozytywnych — na dłuższą metę przekonanie to jednak nie mogło się utrzymać. Wiara w kierujący przemianami od początku nowożytności ideał filozofii oraz w metodę uległa zachwianiu. [...] Nadchodzi teraz długi, trwający od Hume’a i Kanta aż po dzień dzisiejszy, okres gwałtownych zmagania, by dotrzeć do jasnego zrozumienia prawdziwego podłoża tych trwających stulecia niepowodzeń filozofii. [...]

Ideał uniwersalnej filozofii i proces jego wewnętrzznego rozkładu

Co się tyczy nauk pozytywnych, pozostawały one początkowo nienaruszone. Lecz przecież problem możliwej metafizyki obejmuje *eo ipso* także i problem możliwości

nauk o faktach, które przecież właśnie w niepodzielnej jedności filozofii mają swój sens odniesieniowy, swój sens jako prawdy dla poszczególnych obszarów tego, co istnieje.

Czy można oddzielić rozum i to, co istnieje, gdy rozum poznający określa, czym jest to, co istnieje?

Pytanie to wystarczy, aby z góry uczynić zrozumiałą uwagę, że całosciowy proces historyczny ma bardzo szczególną postać, która wychodzi na jaw dopiero przez wyłożenie ukrytych, najbardziej wewnętrznych motywów, a nie postać gładkiego rozwoju ani ciągłego przyrostu utrzymującej się spuścizny duchowej, ani też jakiegś zmiany duchowych tworów, teorii, systemów, które wyjaśniałoby się z perspektywy przypadkowych sytuacji historycznych. Zmianę zapoczątkował określony **ideał uniwersalnej filozofii** i należącej do niej metody, to, by tak rzec, **praustanowienie filozoficznej nowożytności** i wszystkich jej ciągów rozwojowych. Lecz ideał ten, zamiast faktycznie oddziaływać, uległ wewnętrznemu rozkładowi. [...] Znaczy to [...], że ostatecznie wszystkie nauki nowożytne ze względu na swój sens, według którego powstały one jako gałęzie filozofii i który stale w sobie nosiły, popadły w swoisty kryzys, doświadczany coraz silniej jako zagadkowy. Jest to kryzys, który nie podważa teoretycznych i praktycznych osiągnięć nauk pozytywnych, a jednak przenika na wskroś cały ich sens prawdziwościowy. Nie chodzi przy tym o sprawę jakiegś szczególnej formy kulturowej: „nauka” czy „filozofia” jako jednego pośród innych wytworów ludzkości europejskiej. Praustanowienie nowej filozofii jest bowiem, według tego, co zostało wcześniej powiedziane, praustanowieniem nowożytnej ludzkości europejskiej, mianowicie jako ludzkości, która wobec dotychczasowej ludzkości średniowiecznej i antycznej chce się radykalnie odnowić przez swą filozofię i jedynie przez nią. Zgodnie z tym kryzys filozofii oznacza kryzys wszystkich nowożytnych nauk jako członów filozoficznej uniwersalności – początkowo utajony, potem jednak coraz jawniej występujący kryzys samej ludzkości europejskiej, dotyczący całej jej „egzystencji”.

Sceptycyzm dotyczący możliwości metafizyki, upadek wiary w uniwersalną filozofię jako siłę przewodnią nowego człowieka oznacza upadek wiary w „rozum” pojęty zgodnie z tym, jak starożytni przeciwstawiali *episteme* i *doxa*. Rozum jest tym, co wszystkiemu, co istnieje, wszystkim rzeczom, wartościom, celom nadaje ostatecznie sens, a mianowicie normatywne odniesienie ich do tego, co od początków filozofii oznacza słowo prawda, prawda w sobie, i odpowiednio słowo to, co istnieje. Przez to upada także wiara w „absolutny” rozum, z którego świat ma swój sens, wiara w sens historii, sens ludzkości, w jej wolność jako zdolność człowieka do dostarczania swemu indywidualnemu i ogólnemu istnieniu ludzkiemu rozumnego sensu.

Źródło: *Kryzys nauk europejskich*, [w:] Edmund Husserl, *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentalsa*, tłum. S. Walczewska.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Opisz, w czym wyraża się, według Husserla, kryzys współczesnych mu nauk europejskich?

Polecenie 3

Odpowiedz na pytanie, czy sformułowane w powyższym tekście uwagi krytyczne pod adresem nauk szczegółowych pozostają dziś aktualne?

Słownik

philosophia perennis

(łac.) filozofia wieczysta; termin użyty po raz pierwszy prawdopodobnie przez Agostino Steuco w dziele *De perenni philosophia libri X* (1540) na określenie chrześcijańskiej filozofii scholastycznej, która miała być filozofią doskonałą, uzasadniającą wszelkie inne nauki; termin przyjął się w różnych znaczeniach, tu obecny w znaczeniu filozofii absolutnej, skończonej i uniwersalnej, wyjaśniającej całość rzeczywistości

episteme

(gr.) wiedza pewna, niekwestionowana, wynikająca z poznania rozumowego

doxa

(gr.) mniemanie, przeciwieństwo episteme: wiedza pozorna, niepewna, wynikająca z poznania przez doświadczenie i zmysły

Prezentacja TED

Okiem eksperta

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu prof. Tadeusza Gadacza i omów poruszaną przez niego kwestię wiedzy i władzy w kontekście I wojny światowej i koncepcji kryzysu kultury europejskiej Edmunda Husserla.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D16K1UlKY>

Intelekt a rozum. Wykład profesora Tadeusza Gadacza

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0, muzyka: "Peppers theme", "Spring thaw", "Destiny day", "Wholesome" Kevin MacLeod, incompetech.filmmusic.io.

Film z wykładem profesora Tadeusza Gadacza pod tytułem Intelekt a rozum.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, czy zgadzasz się z tym, co mówi prof. T. Gadacz, że intelekt jest poza dobrem i złem? Uzasadnij swoje stanowisko, przywołując odpowiednie przykłady.

Ćwiczenie 1

Na podstawie wykładu wyjaśnij, jaka jest różnica między intelektem a rozumem.

Ćwiczenie 2

Dlaczego, według prof. Tadeusza Gadacza, ważne jest kształcenie ludzi mądrych? Objasnij myśl filozofa i zajmij stanowisko wobec jego tezy.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Kryzys kultury europejskiej i perspektywy jego przezwyciężania

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);

III. Wybrane problemy filozofii.

1. Koncepcje uprawiania filozofii. Uczeń rozróżnia i charakteryzuje następujące koncepcje filozofii:

- 1) koncepcja klasyczna i neoklasyczna (w tym neotomistyczna i fenomenologiczna) – poszukiwanie ostatecznych podstaw rzeczywistości, poznania i wartości;
- 2) koncepcja pozytywistyczna (w tym neopozytywistyczna) – syntetyzowanie wyników nauk szczegółowych lub ustalanie założeń i metod nauk;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia historycznofilozoficzne okoliczności powstania koncepcji fenomenologicznej;
- potrafi wyjaśnić założenia i metody fenomenologii;
- wskazuje główne idee fenomenologii świadomości E. Husserla.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- film;
- audiobook;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Kryzys kultury europejskiej i perspektywy jego przezwyciężania” ze wskazaniem na znajdujący się w nim tekst źródłowy. Uczniowie powinni tekst przeczytać i przygotować się do jego omówienia: przygotować wstępne informacje, które pozwolą umiejscowić tekst w kontekście biograficznym oraz historyczno-filozoficznym.

Faza wprowadzająca:

1. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem i wykonali zadane ćwiczenie. Jeśli odpowiedzi uczniów bardzo się różnią lub ćwiczenie okazało się trudne, nauczyciel omawia je na forum. Dyskusja.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Czy naukę i jej zdobycze da się jednoznacznie ocenić w kategoriach dobra i zła?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *W czym wyraża się, według Husserla, kryzys współczesnych mu nauk europejskich?* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Prezentacja TED”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 1 i 2) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.
5. **Interpretacja uogólniająca tekstu źródłowego.** Uczniowie przygotowują konspekt pracy argumentacyjnej, w której przedstawiają interpretację omawianego tekstu źródłowego. Pracują indywidualnie, posilając się notatkami oraz treściami ćwiczeń.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy interaktywnej cele lekcji zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Uczniowie podsumowują zajęcia, dzieląc się wnioskami wyniesionymi z lekcji oraz tym, czego się nauczyli. Na koniec fazy podsumowującej uczniowie próbują opisać stopień realizacji założonych celów.

Praca domowa:

1. Stwórz krzyżówkę podsumowującą zajęcia i zawierającą minimum dziesięć haseł.

Materiały pomocnicze:

- *Filozofia w szkole. Współczesne dylematy i wyzwania etyczne*, t. 6, red. B. Burlikowski i W. Rechlewicz, Kielce 2005.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.
- Gadacz T., *Kryzys człowieczeństwa europejskiego*, „Charaktery” 2012, nr 3, s. 108–113.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.